

УДК 343.223:343.343.5

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2025-2-4>

ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА/АБО ЗВІЛЬНЮЮТЬ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ

Гавловська Аліна Олександрівна,
кандидатка юридичних наук, доцентка,
завідувачка кафедри національного, міжнародного права
та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету
ahavlovska@ksu.ks.ua
orcid.org/0000-0002-7973-7560

У цій статті **поставлено за мету** дослідження юридичних обставин, за яких військовослужбовець може бути звільнений від кримінальної відповідальності за СЗЧ та обставин, що виключають кримінальну відповідальність за даний вид військових кримінальних правопорушень.

Для досягнення задекларованої мети та отримання належних результатів, використано таку сукупність методів: аналіз нормативно-правових актів, системний метод, формально-логічний метод, метод тлумачення норм права, функціональний метод. **Результати та висновки такої діяльності.** Визначено, що СЗЧ посягає на порядок несення військової служби та негативно впливає на боєздатність ЗСУ та інших військових формувань, а також на обороноздатність держави загалом. Розмежовано дві групи обставин, що впливають на юридичну долю військовослужбовця, який вчинив СЗЧ – обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння та обставини, що звільняють від кримінальної відповідальності.

Встановлено, що за наявності обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, діяння хоча формально й містить ознаки злочину, проте не визнається злочинним, оскільки втрачає свою суспільну небезпечність та/або протиправність. Здійснено поділ цих обставин на ті, що виключають кримінальну ступінь суспільної небезпечності діяння, ті, що виключають кримінальну протиправність діяння, та ті, що виключають одночасно суспільну небезпечність і протиправність. До недоліків правового регулювання застосування норм, що виключають кримінальну відповідальність за СЗЧ, віднесено непряме застосування загальних норм кримінального законодавства до специфічних військових правопорушень та складність визначення втрати діянням суспільної небезпечності або його «легалізації» в умовах воєнного стану.

Визначено, що механізм звільнення за СЗЧ базується на положеннях законодавства, які передбачають можливість звільнення військовослужбовця, який вперше вчинив таке діяння, за умови його добровільного з'явлення із зізнанням та повідомлення всіх обставин вчинення, а також відсутності умислу на повне ухилення від військової служби. Зазначено, що в практиці звільнення від кримінальної відповідальності в період воєнного стану можуть враховуватися такі обставини, як вчинення Серед недоліків правового регулювання звільнення від кримінальної відповідальності виділено розмитість критеріїв визначення умислу на повне ухилення від військової служби, що може призвести до суб'єктивізму в правозастосуванні.

Запропоновано напрями вдосконалення правового регулювання, включаючи створення детальних роз'яснень для правозастосовних органів, забезпечення єдності судової практики, проведення тренінгів для військових юристів, законодавче закріплення чітких критеріїв оцінки умислу та розвиток реабілітаційних програм для військовослужбовців.

Ключові слова: самовільне залишення частини або місця служби, кримінальна відповідальність, обставини, що виключають кримінальну відповідальність, обставини, що звільняють від кримінальної відповідальності, військові кримінальні правопорушення.

CIRCUMSTANCES THAT EXCLUDE CRIMINAL LIABILITY AND/OR RELEASE FROM CRIMINAL LIABILITY FOR UNAUTHORIZED LEAVING PART OR PLACE OF SERVICE

Havlovskaya Alina Oleksandrivna,
Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of National,
International Law and Law Enforcement
Kherson State University
ahavlovskaya@ksu.ks.ua
orcid.org/0000-0002-7973-7560

This article aims to investigate legal circumstances in which a serviceman may be exempted from criminal liability for HRS and circumstances that exclude criminal liability for this type of military criminal offenses.

To achieve the declared purpose and obtain the proper results, the following set of methods was used: analysis of normative legal acts, systemic method, formal-logical method, method of interpreting the rules of law, functional method. Results and conclusions of such activity. It is determined that the SCR is on the order of military service and has a negative impact on the combat capability of the Armed Forces and other military formations, as well as the defense capability of the state as a whole. There are two groups of circumstances that affect the legal fate of the serviceman who committed the HSC – circumstances that exclude criminal unlawfulness of the act and circumstances that are released from criminal liability.

It is established that in the presence of circumstances that exclude criminal unlawfulness of the act, the act, although formally contains signs of crime, is not recognized as criminal because it loses its public danger and/or illegality. These circumstances were divided into those that exclude the criminal degree of public danger of act, those that exclude criminal illegality of the act, and those that exclude at the same time public danger and illegality. The disadvantages of legal regulation of the application of norms that exclude criminal liability for HRS include the indirect application of general rules of criminal legislation to specific military offenses and the complexity of determining the loss of public danger or its "legalization" in the conditions of martial law.

It is determined that the mechanism of dismissal for the HCP is based on the provisions of the legislation, which provide for the possibility of dismissal of a serviceman who for the first time committed such an act, provided that he voluntarily appeared with confession and notification of all the circumstances of the commission, as well as the lack of intent for complete evasion of military service. It is stated that in the practice of criminal liability during the martial law, such circumstances may be taken into account as the deficiencies of legal regulation of exemption from criminal liability have the blurred criteria for determining intent for complete evasion of military service, which can lead to subjectivism in law enforcement.

The directions of improvement of legal regulation, including the creation of detailed explanations for law enforcement agencies, ensuring the unity of jurisprudence, conducting trainings for military lawyers, legislative consolidation of clear criteria for assessing intent and development of rehabilitation programs for military personnel are proposed.

Key words: unauthorized leaving of a part or place of service, criminal liability, circumstances that exclude criminal liability, circumstances that are released from criminal liability, military criminal offenses.

Вступ. Самовільне залишення частини або місця служби (далі – СЗЧ), що передбачене ст. 407 Кримінального кодексу України («Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу в разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрадження, відпустки або з лікувального закладу тривалістю понад три доби, але не більше місяця» (Верховна Рада України, 2021)), є одним із видів військових кримінальних правопорушень, правова природа якого визначається тим, що це діяння посягає на порядок несення військової служби, встановлений законодавством і військовими статутами, та має наслідки, які можуть серйозно підірвати боєздатність, дисципліну і моральний дух Збройних Сил України та інших військових формувань (далі – ЗСУ). Особливий негативний вплив СЗЧ має на оборотоздатність

держави, оскільки ефективна оборона країни можлива лише за умови наявності боєздатної, дисциплінованої та повністю укомплектованої армії, а масові або навіть поодинокі випадки СЗЧ, особливо в умовах агресії, ослаблюють військовий потенціал держави та її здатність протистояти зовнішнім загрозам, що підриває довіру суспільства до армії та держави, може мати негативний вплив на мобілізаційні процеси та загальну національну безпеку. Як зауважують Н. В. Коломієць та Є. Ю. Лугина військові правопорушення, в т. ч. СЗЧ, «становлять ризик втрати достатньої обороноздатності, що в контексті сучасної російсько-української війни означає втрату можливості зберігати мир та державність» (Коломієць, Лугина, 2024: 580). Так, за даними Офісу Генерального прокурора з початку повномасштабного вторгнення було обліковано 168 319 випадків СЗЧ (2022 – 6183, 2023 – 16 515, 2024 – 66 240, 2025 – 79 381, рис. 1) (Офіс Генерального

прокурора, 2025), що свідчить про критичне зростання даного виду кримінального правопорушення та демонструє глибоку системну кризу в особовому складі ЗСУ, яке вимагає стратегічного перегляду кадрової, організаційної та психологічної політики в ЗСУ.

Метою статті є дослідження юридичних обставин, за яких військовослужбовець може бути звільнений від кримінальної відповідальності за СЗЧ та обставин, що виключають кримінальну відповідальність за даний вид військових кримінальних правопорушень.

Для досягнення задекларованої мети та отримання належних результатів, використано таку сукупність методів: аналіз нормативно-правових актів, системний метод, формально-логічний метод, метод тлумачення норм права, функціональний метод.

1. Обставини, що виключають кримінальну відповідальність за СЗЧ

За наявності обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, діяння, що формально містить ознаки злочину, не визнається злочинним, оскільки втрачає свою суспільну небезпечність та протиправність. Як зауважує Ю. В. Баулін «обставини, що виключають злочинність діяння, свідчать про відсутність у вчиненому особою діянні або соціального змісту злочину (притаманної йому кримінальній ступені суспільної небезпечності), або його юридичної форми (відсутності кримінальної протиправності, тобто передбаченості в КК), або того та іншого одночасно» (Баулін, 2014: 134).

Розділ VIII КК України «Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння» визначає умови, за яких вчинок, що формально має ознаки злочину, визнається правомірним і не тягне за собою кримінальної відповідальності, оскільки в ньому відсутня суспільна небезпечність та/або протиправність, що є необхідними елементами злочину (Верховна Рада України, 2021). Відповідно до положень КК України до таких обставин відносяться: необхідна оборона

(ст. 36 КК України), уявна оборона (ст. 37 КК України), затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (ст. 38 КК України), крайня необхідність (ст. 39 КК України), фізичний або психічний примус (ст. 40 КК України), виконання наказу або розпорядження (ст. 41 КК України), діяння, пов'язане з ризиком (ст. 42 КК України), виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 43 КК України), виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України (ст. 41-1 КК України) (Верховна Рада України, 2021).

На думку Ю. В. Бауліна умовно всі обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння поділяють на: «1) обставини, що виключають кримінальну ступінь суспільної небезпечності вчиненого діяння; 2) обставини, що виключають кримінальну протиправність (передбаченість у КК) вчиненого діяння; 3) обставини, що виключають суспільну небезпечність і протиправність вчиненого діяння» (Баулін, 2014: 134).

Розкриємо більш детально характеристики обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.

1. *Обставини, що виключають кримінальну ступінь суспільної небезпечності вчиненого діяння.* Відповідно до даного виду обставин діяння, хоча формально й містити ознаки злочину, втрачає свою суспільну небезпечність до такого ступеня, що не може вважатися злочинним, тобто, шкода, яка могла б бути заподіяна або потенційно спричинена, є настільки незначною або виправданою, що суспільство не вважає її гідною кримінального покарання. Обставини, що виключають кримінальну ступінь суспільної небезпечності вчиненого діяння фокусуються на якісній і кількісній характеристиці шкоди, яку спричиняє діяння, та на його загальній оцінці з позиції суспільної доціль-

Рис. 1. Динаміка самовільного залишення частини за період 2022 р. – травень 2025 р.

ності, так, діяння може бути «протиправним» у формальному сенсі (порушувати норму), але не «суспільно небезпечним» у кримінально-правовому розумінні.

2. *Обставини, що виключають кримінальну протиправність вчиненого діяння.* Цей підхід акцентує увагу на тому, що діяння, вчинене за певних обставин, не є протиправним у кримінально-правовому сенсі, оскільки закон прямо дозволяє або навіть схвалює таку поведінку, тобто, хоча діяння може виглядати як злочин, воно насправді таким не є таким, бо законодавець передбачив винятки із загальної заборони та «легалізацію» певних дій. Обставини, що виключають кримінальну протиправність вчиненого діяння стосуються формально-юридичної сторони діяння.

3. *Обставини, що виключають суспільну небезпечність і протиправність вчиненого діяння.* Це синтетичний підхід, відповідно до якого обставини, які виключають злочинність діяння, одночасно усувають як його суспільну небезпечність, так і його кримінальну протиправність. Відсутність одного з елементів складу злочину (протиправності та/або суспільної небезпечності) робить діяння незлочинним.

До прикладів обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння у випадку СЗЧ можемо віднести такі:

- діяння, пов'язане з ризиком (ст. 42 КК України) (Верховна Рада України, 2021): наприклад, військовослужбовець, що виконує завдання у тилу ворога, змушений відійти з місця несення служби для отримання життєво важливої інформації, ризикуючи бути звинуваченим у СЗЧ, але такі дії вкрай необхідні для успіху операції та збереження життя інших військових, хоча є ризик формального порушення, мета є суспільно корисною, а ризик виправданий;

- виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 43 КК України) (Верховна Рада України, 2021): наприклад, військовослужбовець, діючи за завданням контррозвідки, залишає частину для налагодження контакту з ворожими агентами з метою виявлення та нейтралізації їхньої мережі, хоча формально це може виглядати як СЗЧ, дії здійснюються в рамках спеціального завдання, спрямованого на забезпечення національної безпеки.

На нашу думку, недоліками правового регулювання застосування норм, які визначають обставини, що виключають кримінальну відповідальність за СЗЧ, є: 1) непряме застосування загальних норм КК України до СЗЧ, оскільки обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння є загальними для всіх злочинів, а їх застосування до специфічних військових правопорушень, таких як СЗЧ, вимагає детального аналізу і адаптації, оскільки відсутній вичерпний перелік або чіткі керівні принципи для інших обставин у контексті СЗЧ; 2) теоретичний поділ обставин на ті, що виключають кримінальну ступінь суспільної небезпечності, кримінальну протиправність, або поєднують обидва аспекти зумовлює те, що на прак-

тиці визначення, чи втратило діяння суспільну небезпечність до ступеня незлочинності, або чи є воно «легалізованим» законодавцем, може бути складним і потребувати конкретизації в умовах воєнного стану саме для військових кримінальних правопорушень.

2. Обставини, які звільняють від кримінальної відповідальності за СЗЧ

Механізм звільнення від кримінальної відповідальності за СЗЧ базується на ч. 4 ст. 407 КК України, яка передбачає, що військовослужбовець, який вперше вчинив діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, може бути звільнений від кримінальної відповідальності, якщо він добровільно з'явився із зізнанням та повідомив про всі обставини вчинення злочину, а також якщо він не мав умислу на повне ухилення від військової служби (Верховна Рада України, 2021). У практиці звільнення від кримінальної відповідальності за СЗЧ у період воєнного стану в Україні такими обставинами може бути зокрема, вчинення вперше СЗЧ, перебування складних життєвих обставинах, дія під впливом стресу або психологічного тиску, усвідомлення помилковості своїх дій і виявлення бажання продовжити службу в складі ЗСУ та ін.

Механізм звільнення від кримінальної відповідальності за СЗЧ або дезертирство за умови добровільного повернення був вперше введений в Україні 20.08.2024, що стало відповіддю на виклики повномасштабної війни та необхідність стимулювати військовослужбовців до повернення до ЗСУ. Так, у ст. пн. 1 п. 1 Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану» від 20.08.2024 № 12095-IX вперше закріплено норму відповідно до якої «Особа, яка під час дії воєнного стану вперше вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст.ст. 407, 408 цього Кодексу, може бути звільнена від кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України, якщо вона добровільно звернулася із клопотанням до слідчого, прокурора, суду про намір повернутися до цієї або іншої військової частини або до місця служби для продовження проходження військової служби та за наявності письмової згоди командира (начальника) військової частини (установи) на продовження проходження такою особою військової служби» (Верховна Рада України, 2024).

Слід зауважити, що звільнення від кримінальної відповідальності за СЗЧ не звільняє від відповідальності за інші можливі злочини, він може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності за порушення військової дисципліни, кожен випадок розглядається індивідуально, а рішення залежить від сукупності індивідуальних обставин конкретного випадку СЗЧ.

На нашу думку, недоліками правового регулювання застосування норм, що визначають

обставини, які звільняють від кримінальної відповідальності за СЗЧ, є те, що хоча ст. 407 КК України та Закон № 12095-IX передбачають звільнення від кримінальної відповідальності у випадку добровільного повернення військовослужбовця у військову частину чи місце служби за умови відсутності умислу на повне ухилення від військової служби, критерії визначення такого умислу залишаються розмитими, тому законодавче закріплення або чітке тлумачення даних понять могли б уникнути суб'єктивізму в правозастосуванні.

Висновки. Кримінально-правова кваліфікація СЗЧ, як одного з видів військових кримінальних правопорушень, виявляє його глибоку деструктивну природу, що посягає на фундаментальні засади функціонування ЗСУ, підриває встановлений порядок несення військової служби, становить значну загрозу боездатності підрозділів, руйнує дисципліну та негативно впливає на моральний дух особового складу. Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах воєнного стану, оскільки масові випадки СЗЧ можуть суттєво послаблювати оборонний потенціал держави і її спроможність ефективно протистояти зовнішній агресії.

Аналіз вітчизняного кримінального законодавства дозволяє чітко розмежувати дві принципово важливі групи обставин, що впливають на юридичну долю військовослужбовця, який вчинив СЗЧ:

1. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння, у відповідності до яких, незважаючи на формальну відповідність ознакам злочину, діяння не визнається злочинним внаслідок втрати ним суспільної небезпечності та/або протиправності. До таких обставин можуть відноситися ситуації, пов'язані з виправданим ризиком, виконанням спеціального завдання, крайньою необхідністю, фізичним або психічним примусом, або ж виконанням наказу, що є загальними для всього кримінального права.

2. Обставини, що звільняють особу від кримінальної відповідальності. На відміну від першої категорії, тут факт вчинення злочину має місце, проте держава, з огляду на певні умови, ухвалює рішення про недоцільність застосування кримінального покарання. Ключовим прикладом такого механізму в контексті СЗЧ є положення ч. 4 ст. 407 КК України, яке передбачає можливість звільнення від відповідальності для військовослужбовців, які вперше вчинили СЗЧ, за умови їхнього добровільного повернення із зізнанням, повідомлення всіх обставин вчиненого та відсутності умислу на повне ухилення від служби. Цей механізм, вперше введений Законом України № 12095-IX від 20.08.2024, став важливим інструментом адаптації правової політики до умов повномасштабного вторгнення р на територію України, оскільки відображає прагнення держави стимулювати військовослужбовців до повернення до ЗСУ, враховуючи при цьому такі фактори, як складні життєві обставини, стрес або психологічний тиск, що могли спонукати до СЗЧ.

Напрямами вдосконалення правового регулювання обставин, що виключають кримі-

нальну відповідальність та/або звільнюють від кримінальної відповідальності за СЗЧ є: створення детальних роз'яснень для правозастосовних органів щодо застосування загальних норм Розділу VIII КК України до випадків СЗЧ з урахуванням специфіки військової служби та умов воєнного стану; забезпечення єдності судової практики у визначенні та застосуванні обставин, що виключають кримінальну відповідальність за СЗЧ, щоб уникнути суб'єктивного тлумачення та забезпечити рівність перед законом; проведення тренінгів і семінарів для військових юристів, слідчих та суддів з питань застосування даних норм, з акцентом на аналізі реальних кейсів та міждисциплінарному підході (наприклад, із залученням психологів для оцінки психічного стану військовослужбовця який вчинив СЗЧ під впливом стресу); законодавче закріплення чітких критеріїв, що дозволяють об'єктивно оцінювати наявність чи відсутності умислу на повне ухилення від військової служби, зокрема, включати перелік факторів, які слід враховувати (тривалість відсутності, спроби виходу на зв'язок, причини СЗЧ, поведінка після залишення частини тощо); розвиток не реабілітаційних та адаптаційних програм для військовослужбовців, які повернулися після СЗЧ, що може включати психологічну допомогу, соціальну підтримку та адаптацію до умов служби після перенесеного стресу, що було б важливим кроком у відповідь на «глибоку системну кризу в особовому складі» ЗСУ; подальше вдосконалення правових норм з урахуванням унікальних викликів воєнного стану, що можуть спонукати до СЗЧ (наприклад, хаос на полі бою, відсутність зв'язку, тимчасове роз'єднання з підрозділом та ін.), для яких застосування загальних норм може бути не об'єктивними без спеціальних уточнень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2875> (дата звернення: 12.04.2025).
2. Коломієць Н. В., Лугина Є. Ю. Кримінально-правова характеристика самовільного залишення військової частини або місця служби. Аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак. *Аналітично-порівняльне правознавство: Електронне наукове видання*. 2024. № 2. С. 579–584. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303704/295741> (дата звернення: 14.04.2025).
3. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovo-gozsliduvannya-2> (дата звернення: 30.05.2025).
4. Баулін Ю. В. Обставини, що виключають злочинність діяння. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1 (2). С. 132–148. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6126/1/Baulin_132-148.pdf (дата звернення: 19.04.2025).
5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану: Закону України від 20.08.2024 № 12095-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3902-20#Text> (дата звернення: 17.04.2025).

REFERENCES:

1. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Code of Ukraine] vid 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2875> [in Ukrainian].
2. Kolomiets N. V., Luhyna Ye. Iu. Kryminalno-pravova kharakterystyka samovilnoho zalyshennia viiskovoi chastyny abo mistsia sluzhby. Analiz obiektyvnykh i subiektyvnykh oznak [Criminal characteristics of unauthorized abandonment of a military unit or place of service. Analysis of objective and subjective features]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo: Elektronne naukowe vydannia*. 2024. № 2. S. 579–584. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303704/295741> [in Ukrainian].
3. Pro zareiestrovani kryminalni pravoporushennia ta rezultaty yikh dosudovoho rozsliduvannia [On registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation]. *Ofis Heneralnoho prokurora*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareiestrovani-kryminalni-pravoporushennia-ta-rezultaty-ikh-dosudovogo-rozsliduvannya-2> [in Ukrainian].
4. Baulin Yu. V. Obstavyny, shcho vykliuchaiut zlochynnist diiania [Circumstances that exclude crime]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*. 2014, № 1 (2). S. 132–148. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6126/1/Baulin_132-148.pdf [in Ukrainian].
5. Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy, Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo vdoskonalennia kryminalnoi vidpovidalnosti za zlochyny proty vstanovlenoho poriadku nesennia abo prokhodzhennia viiskovoi sluzhby pid chas dii voiennoho stanu [On amendments to the Criminal Code of Ukraine, the Criminal Procedure Code of Ukraine and other laws of Ukraine on improvement of criminal liability for crimes against the established procedure for carrying out or passing military service during the action of martial law]: Zakonu Ukrainy vid 20.08.2024 № 12095-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3902-20#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.06.2025
The article was received 20 June 2025